

РЕЦЕНЗИЯ

от

проф. дн Пламена Георгиева Йовчевска
(професионално направление ш. 3.8 Икономика)

Рецензията е изготвена въз основа на заповед на ректора на Аграрен университет – Пловдив № РД 16-44/19.01.2024 г. за определяне състава на научно жури в конкурс за академичната длъжност „професор“ и решение на първото заседание на научното жури, проведено на 02.02.2024 г. Рецензията е в съответствие със Закона за развитие на академичния състав на РБългария, Правилника за приложение на ЗРАСРБ и Правилника за развитие на академичния състав в Аграрен университет-Пловдив.

Научното жури е определено във връзка с конкурс за заемане на академичната длъжност „професор“ по област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“ в професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност Организация и управление на производството (селско стопанство и подотрасли). Конкурсът се обявява за нуждите на катедра „Мениджмънт и маркетинг“ към Факултета по Икономика при Аграрен университет – Пловдив. Обнародван е в Държавен вестник, брой 99 от 28.11.2023 г.

За участие в обявения конкурс са подадени документи от доц. д-р Виолета Динкова Дириманова, която е единствен кандидат и изпълнява минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ в съответствие с чл. 4(3) от ЗРАСРБ, както и изискванията на Аграрен университет - Пловдив, регламентирани в чл. 5(3) от ППЗРАСАУ.

- **Характеристика на кандидата**

- **образование**

От приложените документи към конкурса и от творческата автобиография се удостоверява, че Виолета Динкова Дириманова притежава образователно-квалификационна степен „магистър“ по специалност „електронна техника и микроелектроника“, придобита след обучението в Технически университет – София, Филиал Пловдив през периода 1991-1996 г. През 1997-1999 г., Дириманова изучава

агробизнес, мениджмънт и маркетинг в земеделието, счетоводство, финанси и други, свързани с отрасъла дисциплини, в Перотис Колеж, Американско Фермерско Училище, гр. Солун, Гърция.

В периода 2004-2007 г. на кандидатът се обучава в докторантура в Хумболтовия Университет в гр. Берлин, Германия Факултет Земеделие и Градинарство Научна група по Ресурсна Икономика. Научен ръководител на дисертационната теза е Prof. Dr. Dr. h.c. Konrad Hagedorn, удостоен с почетното научно признание „доктор хонорис кауза“ от Аграрен Университет – Пловдив. След успешно защитена в Германия дисертация на тема: „Икономически ефекти от фрагментацията на земята: права на собственост, пазари на земя и договори в България“, Виолета Дириманова придобива научната и образователна степен „доктор“. Същата е утвърдена от Президиума на Висшата атестационна комисия при Министерския съвет на Република България с удостоверение № 713 от 19.06.2008 г.

➤ *професионално развитие*

На 10.01.2000 г. Виолета Дириманова заема академичната длъжност „асистент“ към катедра „Мениджмънт и маркетинг“ във Факултета по Икономика в Аграрния университет – Пловдив. Академичното развитие на кандидата продължава успешно. От 14.11.2002 г. израства в старши асистент, а от 21.07.2008 г. заема академичната длъжност главен асистент. Седем години по-късно се хабилитира и от 19.01.2015 г. е доцент в катедрата. Към момента на кандидатстване в конкурса за АД „професор“, Виолета Дириманова има общ преподавателски стаж в Аграрен университет – Пловдив възлизащ на 24 години. Възможност, която обогатява, задълбочава и разширява изследователския потенциал и осигурява богата когнитивността на кандидата. Това предполага развитие на преподавателските умения и съчетаване на процесите на придобиване на знание и споделяне на знание още от началния период в професионалното развитие на доц. Дириманова. Устойчивото развитие на кандидата е предпоставка за успешното ѝ участие като ръководител и участник в редица национални и международни научно-изследователски проекти. Опитът я превръща в желан партньор в колективни изследвания. Резултати от тези изследвания са публикувани в десетки статии в периодични издания на авторитетни международни мрежи, които са включени в световния обмен на научни бази данни.

➤ **учебно-преподавателска дейност на кандидата**

Преподавателската дейност на доц. Виолета Дириманова е пряко свързана с притежаваната/натрупаната от нея научно-преподавателска експертиза. Изнася лекции по дисциплините: „Аграрен мениджмънт“, „Организация и управление на аграрното производство“, „Планиране и прогнозиране“, „Предприемачество“, „Организационно поведение“, „Организационна култура“, „Стопански анализ“ и „Брандинг“.

Ръководството на Аграрен университет – Пловдив удостоверява, че през периода 2018/2019 г. до 2022/2023 г. в образователно квалификационна степен „бакалавър“ и в ОКС „магистър“ доц. Дириманова е имала аудиторна заетост от лекции, упражнения и извънаудиторна заетост от общо 4310.6 изведени часа. През периода кандидатът е извел пред студенти от ЮАР 45 часа на чужд език.

Активно и успешно работи и с младите хора в науката. Свидетелство за това е научното ръководство на шестима докторанти, всички с успешно защитени дисертационните тези. Трудно постижима успеваемост за голяма част от научните ръководства. Това може да се разчете като атестат за притежавани научен подход и експертни професионални качества, с които кандидатът успява да мотивира докторантите. Успешното завършване на обучението в ОНС „доктор“, 100% успеваемост, със защитени дисертационни изследвания при всички обучавани, е висок атестат за доц. Дириманова и свидетелство за готовността ѝ да придобие академичната длъжност „професор“.

• **Характеристика на представените научни трудове**

Приложените към документите в конкурса и подписани от кандидата справки-декларации и съдържащата се в тях информация, удостоверяват изпълнението на минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ по област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, в професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност Организация и управление на производството (селско стопанство и подотрасли), съгласно чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ, както и в съответствие с изискванията на Правилника за развитие на академичния състав в Аграрен университет - Пловдив.

Количествените изисквания са удовлетворени от представените научни трудове. За участие в конкурса са депозирани 40 броя публикации. Освен монографичен труд, списъкът съдържа 18 броя научни публикации в издания, които са реферирани и индексирани в световноизвестни база данни с научна информация – Scopus и WoS; 17 броя научни публикации в нереперирани списания с научно рецензиране или в редактирани колективни томове; Публикувана глава от колективна монография; три броя публикувани учебни помагала, ръководства и учебници. Най-висок относителен дял, почти половината, са публикациите в издания, които са реферирани и индексирани в световноизвестни база данни с научна информация – Scopus и WoS, заедно с дела на научните публикации в нереперирани списания с научно рецензиране или в редактирани колективни томове представляват почти 90 % от приложените към конкурса публикации. Разчитам това като белег за висока апробираност на публикациите с участие на доц. Дириманова и способност да работи в колектив, както с български, така и с изследователи от чужбина.

Представените научни трудове не повтарят представените за придобиване на ОНС "доктор" и академичната длъжност „доцент“.

Няма доказано по законоустановения ред плагиатство в научната продукция. Има подписана от кандидата декларация за оригиналност и достоверност на резултатите и приносите в научната продукция и съответствие с обективната истина на предоставените във връзка с конкурса документи и публикации.

Доц. д-р Дириманова покрива/удовлетворява броя точки по всички групи показатели от критериите за изпълнение на минималните национални изисквания: успешно защитена дисертация; публикувана самостоятелна монография; надхвърля показателите по група „Г“ (втора монография; публикации в Scopus или Web of Science; публикации в нереперирани списания с научно рецензиране или в редактирани колективни томове, студии, глава от книга); по група „Д“ броят на точките от цитирания, предвид колективните публикации, са надвишени многократно, с което изискуемата норма се удовлетворява/покрива почти 14 пъти (цитирания в научни издания, реферирани и индексирани в Scopus или Web of Science и цитирания в нереперирани списания с научно рецензиране); по група показатели „Е“ изискуемите точки са превишени над пет

пъти (шестима успешно защитили докторанти, участие и ръководство на национални и международни образователни и научни проекти, учебници в съавторство).

Съдържанието на представените научни трудове е изследователска палитра от надграждане и задълбочаване на знания и аналитични умения, резултат от научната и преподавателска дейност на кандидата след придобиването на академичната длъжност „доцент“ през 2015 г.

От публикациите, приложени за участието в конкурса за АД „професор“ специално внимание заслужава монографичният труд на доц. д-р Дириманова „Консултантска дейност: система за знания и информация за развитие на земеделието“, регистриран в COBISS.BG-ID – 60808968. Рецензиран е от две хабилитирани лица, авторитети с висок научно-експертен потенциал в дадената изследователска област – проф. д-р Васко Копривленски и доц. дн Петър Борисов. Монографията в обем от 136 стр. и е отпечатана през 2023 г. в специализираното Академично издателство на Аграрен университет Пловдив.

Доц. д-р Дириманова прилага подходящи методически решения с потенциал за анализ на доста актуални проблеми на социума, в т.ч. и на проблеми, свързани със системата на знания и информация и ролята на консултантската дейност за развитие на земеделието. Структурата на монографичния труд е организирана балансирано и отговаря на целта на авторовото изследване. Нейното постигане е синтез на теоретико-практическо обобщение и решение на научно-приложен проблем, присъщ от векове в първичния отрасъл, осветяван от потенциала на знанието в обществата, придобил нова актуалност в българското земеделие в годините след макросоциалната трансформация е нас. Разработените въпроси са на високо съвременно равнище. Монографията е завършен научен труд, авторско изследване със съществен теоретичен принос в националната изследователска екосистема.

Квинтесенцията на монографичния труд на доц. д-р Виолета Дириманова „*Консултантската дейност: система за знания и информация за развитие на земеделието*” е представяне в системна връзка на начините за подпомагане и развитие капацитета на индивидите и общностите, посредством доставяне на информация, с оглед

решаването на проблемите на земеделските производители и населението в селските райони.

Необходимостта от доставяне на информация е повтарящ се процес, чиято същност е поддържане и надграждане на знание, необходимо за подобряване на стопанската среда, икономическите резултати и социалния статус на индивида и на общността.

В редица от приложените към конкурса научни публикации се откриват доказателства за натрупване на когнитивност и обогатяване на изследванията на доц. д-р Виолета Дириманова в резултат от участието ѝ в научни колективи на редица международни и национални проекти. При изпълнение на заданията, от апробирането на методическите решения, до последващото провеждане на изследванията могат да се очертаят няколко насоки от анализа на резултатите при разработваните проекти.

В монографията и в научните трудове 1, 14, 15, 16, 21, 23, 25, 26, 32, 33, 34 от списъка за участие в конкурса се прави анализ на *теорията на консултантските дейности* в земеделието и се установява зависимост между стопанските резултати на субектите и ролята на консултантските организации. Проучването на релацията консултантски услуги – стопанска дейност от земеделските производители в България показва само един тип консултации, които са свързани с планирането, изготвянето и кандидатстването за различните мерки на ПРСР. Икономическите и специализираните агрономически консултации не се ползват активно от земеделските производители и не се предлагат от консултантските организации. Прилаганият модел на „Системата за знания и иновации в областта на земеделието/селското стопанство“ (СЗИСС/АКИС) показва как работи на практика за всички земеделски производители и на различни административни нива Европейската аграрна политика. Откроява се и връзката ѝ със Стратегическия план за развитието на земеделието и селските райони през програмния период 2023-2027 г.

В съществен дял от научните изследвания, доц. Дириманова прилага теоретичните постижения на *неоинституционалната икономика*. При изучаване правата на собственост, транзакционните разходи, контрактите между собственици и производители се изследва влиянието върху ефективното управление на поземлените ресурси и процесите на капитализирането на поземления ресурс (2, 3, 5, 9, 20, 36). Прилагането на

постиженията на неоинституционализма при изучаването на промените на социалния модел на обществото у нас и изграждането на нови стопански субекти в първичния отрасъл е сложен изследователски процес, изискващ задълбочени теоретични познания, които доц. д-р Дириманова притежава и прилага успешно.

Проучваната на кандидата в областта на *мултифункционалното земеделие* е оценено от гледна точка на икономическото, социалното и екологично развитие на селските райони. Надграждането на изследванията в посока опазване на природните ресурси е свързано и с прилагането на иновации за гарантиране рационалното им използване, съхраняване на биологичното разнообразие, изучаване на регионалните екосистеми и ролята им за *развитието на биоикономиката*. За тази цел се анализират основните участници, мрежовите структури между различните участници и отношенията между консултантите и бенефициентите. Оценява се ролята на политиката за сътрудничеството между отделните субекти и значението на трансфера на знания за бъдещото биоикономическо развитие. Чрез използваните методи се оценяват различни подходи и изисквания за *трансфер на знания, свързани с биоикономиката и устойчиво развитие на земеделското производство*. Очакванията са специфичните знания и информация за биоикономиката да повлияят на растежа на земеделското производство, да се промени подхода към производството и устойчивото развитие (4, 21, 27, 29).

- **Приноси в научните публикации**

Приемам приложената от кандидата справка за приносите от представените в конкурса научни трудове. В синтезиран вид те могат да се оформят както следва:

- ✓ Установява се системност при връзката между начините за подпомагане и развитие капацитета на индивидите и общностите, посредством доставяне на информация, с оглед решаването на проблемите на земеделските производители и населението в селските райони. Необходимостта от доставяне на информация е повтарящ се процес, чиято същност е поддържане и надграждане на знание, необходимо за подобряване на стопанската среда, икономическите резултати и социалния статус на индивида и на общността.
- ✓ Приложен е научния метод, което позволява на доц. д-р Виолета Дириманова да изгради и използва адекватна логична рамка за проведените от нея проучвания в

областта на поземлените отношения след макросоциалната трансформация в България и при прилагането на общностната земеделска политика. Откроява се сложността при създаване на устойчивост в развитието на обществените отношения при използването на поземления ресурс в стопанската дейност в първичния отрасъл и влиянието на динамично променяната институционална рамка.

- ✓ Проучване на актуални процеси в стопанската среда на българското земеделие, свързани с екологичната чувствителност на обществото, въпросите и политиката за зелен договор, чиито отговори и решения често не са еднозначни.

Доц. д-р Виолета Дириманова е регистрирана в световните научни мрежи за споделеност на съдържанието на проекти и публикации от изследванията: https://scholar.google.com/scholar?hl=bg&as_sdt=0%2C5&q=violeta+dirimanova&btnG= и <https://scholar.google.com/scholar>. Публичността на творчеството на кандидата се потвърждава и от броя точки за автора, удостоверяващи изпълнението на показателите от група „Д“. Кандидатът превишава многократно норматива за изпълнение на минималните национални изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“.

Научните трудове са написани в духа на научната стилистиката, съобразени са със спецификата и терминологичните особености на изследователските полета, чийто резултати са анализирани в представените от кандидата публикации.

Препоръки

Придобивайки академичната длъжност „професор“, доц. д-р Виолета Дириманова би могла да задълбочи профила на преподавателските си умения с критичен анализ на социално-икономическото състояние на икономическата система на селското стопанство като първичен отрасъл на националната икономика. Ролята на институционалната и политическа среда за поява на дисбаланси и проява на неравенства сред стопанските субекти в контекста на Зелената сделка и дигитализацията е сериозен научен въпрос с висок изследователски потенциал.

С оглед натрупаната експертиза и новата академична длъжност, препоръчвам на кандидата да разшири дейността си като ръководител и участник в по-голям брой научно-изследователски проекти.

Заключение

Познавам лично кандидата. Работила съм в общи научни проекти с доц. д-р Виолета Дириманова. Нямаме общи публикации и пряко съавторство в научни трудове. Настоящата рецензия и съдържащите се в нея съждения са резултат от обективния прочит/преглед на представените в конкурса материали и от преки мои наблюдения при съвместна наша дейност в хода на теренни проучвания, обсъждане на изпълнението на заложените дейности в проекти с общо участие, представяне на резултати от анализи на многогодишни изследвания в конференции, семинари и др. форуми.

Въз основа на всички достижения, отразени в настоящата рецензия, изказвам **положителна оценка** за представените документи от единствения кандидат по обявения конкурс. **С пълна убеденост предлагам на членовете на уважаемото научно жури да гласуват за присъждане на доц. д-р Виолета Динкова Дириманова академичната длъжност „професор“ по област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“ в професионално направление 3.8 Икономика, научна специалност Организация и управление на производството (селско стопанство и подотрасли).** Конкурсът, обявен за нуждите на катедра „Мениджмънт и маркетинг“ към Факултета по Икономика при Аграрен университет – Пловдив, е обнародван в Държавен вестник, брой 99 от 28.11.2023 г. **Препоръчвам на Факултетния съвет да гласува положително за заемането от доц. д-р Виолета Динкова Дириманова на академичната длъжност „професор“ в катедра „Мениджмънт и маркетинг“.**

15 февруари 2024 г.

Изготвил рецензията:

проф. дн Пламена Йовчевска